

16.1.2018

Sisäministeriö
PL 26
00023 Valtioneuvosto

Asia: Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkijoina, opiskelijoina, työharjoittelijoina ja vapaaehtoistyöntekijöinä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, SMDno 2016-1488

Aalto-yliopiston lausunto

Aalto-yliopisto kiittää mahdollisuudesta lausua tässä asiassa. Hallituksen esityksen tarkoituksena on panna Suomessa täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2016/801/EU) tutkimusta, opiskelua, harjoittelua, vapaaehtoistyötä, oppilasvaihto-ohjelmaa tai koulutushanketta ja au pairina työskentelyä varten tapahtuvan kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä.

Yleisenä havaintona todetaan, että direktiivi toisi mukanaan useita parannuksia nykytilaan tutkijoiden osalta:

- Yksi oleskelulupatyypiksi kaikille tutkijoiksi katsottaville henkilöille. Tämä tutkijan oleskelulupa olisi aina jatkuva A-lupa sekä mahdollista saada edellytysten täytyessä heti aluksi kahdeksi vuodeksi
- Nykyistä laajempi terveydenhoito kolmansista maista tuleville tutkijoille
- Tutkijan oleskeluluvalla olleiden henkilöiden mahdollisuus uuteen oleskelulupaan työnhaun perusteella
- Tutkijoille lupa työnhakuun tai yritystoiminnan perustamiseksi yhdeksi vuodeksi, vastaavasti kuin opiskelijoilla

Aalto-yliopisto nostaa esiin seuraavat huomiot hallituksen esitykseen:

Tutkijan ja opiskelijan määrittely lain tarkoituksen kannalta.

Luonnoksessa tutkijan määritelmä (4§) ei kata henkilöä, jolla ei ole ylempää korkeakoulututkintoa, mutta joka on otettu korkeakouluun tohtoriopiskelijaksi yliopistolaissa säädetyin edellytyksin ja joka muuten täyttää tutkijan määritelmän vaatimukset. Yliopistolaki antaa mahdollisuuden laajempaan valintaan ja tulkintaan siitä, mikä tutkinto vastaa tasoltaan suomalaista ylempää korkeakoulututkintoa ja jonka pohjalta valinta tohtorihjelmaan voidaan tehdä. Tutkijan ja opiskelijan määritelmät tulevat suoraan direktiivistä. Luonnokseen jää näin epäselvyyksiä

siitä, että miten yliopistolain perusteella muun kuin ylemmän korkeakoulututkinnon pohjalta tohtoriohjelmiaan valittu henkilö sijoittuu tässä jaottelussa. Aalto-yliopisto esittää lain esitöihin sisällytettäväksi tulkin-taan, jonka mukaan jatko-opintoihin valitut ja apurahaa tai palkkaa viralliselta taholta nauttivat, jotka on kutsuttu tutkimusta tekemään, rinnas-tetaan tutkijoiksi riippumatta siitä, millä hakukelpoisuusperusteella he ovat saaneet opiskeluoikeuden jatko-opintoihinsa, koska yliopisto-laissa (37 §) säädettyjen jatko-opintojen hakukelpoisuudet tulee huomioida kattavasti.

Toimeentuloedellytysten tarkastelu

Hallituksen esityksessä (s. 40) todetaan, että kolmannen maan kansalaisen toimeentulon tulee olla turvattu koko sen ajan, jolle oleskelulupaa haetaan, ja hänellä tulee olla varat paluukustannuksia varten. Toimeentuloedellytys jää ulkomaalaislakiin eikä ko. lainkohtaa olla muutamassa. Aalto-yliopisto esittää toimeentuloedellytysten tarkasteluun, että niitä tarkasteltaisiin vuosittain: mahdolliset apurahat (elinkustannus) voidaan myöntää vain vuodeksi tai niiden jatkuminen voi olla ehdollista riippuen vuosittaisesta opintomenestyksestä.

Esityksen kohdassa ”Oleskeluluvan myöntämisen yleiset edellytykset” (s. 38 ja 56, §5) on mainittu kolmannen maan kansalaisen velvoite ottaa luotettavan ja vakavaraisen yhtiön tai laitoksen myöntämä sairausvakuutus kattamaan sairaanhoidon kustannuksia koko oleskelun ajan. Toisaalla kuitenkin esitetään, että tutkijan statuksella (ja siis näin ollen sekä työsopimussuhteessa että apurahalla) Suomessa myös tilapäisesti oleskelevat saisivat asumisperusteisen sosiaaliturvan ja kunta-laisten terveydenhoitopalvelut (s.33). Oletetaanko yliopistojen vaativan jatkossa tutkijan statuksella tulijoilta sairaanhoidon kustannukset kattava vakuutus, ja jos pitää, kuinka varmistetaan, että myöntäjä on luotettava ja vakavarainen?

Luonnoksen mukaan, ”tutkimusorganisaatio...tarkistaa (tutkimushankkeen) toteutukseen tarvittavien varojen saatavuuden”(s. 39 ja 57, §6). Kutsujana toimivan yliopiston on mahdollista todentaa tämä selkeästi työsopimussuhteisten henkilöiden tai suomalaisen apurahan saajien kohdalla. Niissä tilanteissa, joissa henkilöllä on ulkomaalainen henkilölle suoraan myönnetty apuraha tai hän tulee Suomeen omalla rahoituksella, asia todentaminen luotettavasti on haastavaa. Miten näissä tilanteissa arvioidaan kutsujan vastuuta, jos henkilön rahatilanne ei ole esimerkiksi hänen oman ilmoittamansa mukainen?

Liikkuvuusasiat

Aalto-yliopisto pitää kannatettavana, että direktiivi ja hallituksen esitys tähtäävät osaltaan liikkuvuuden esteiden poistamiseen ja pitää toivotavana, että moni jäsenvaltio hyväksyisi toisen alun perin myöntämän luvan sellaisenaan. Esitys osaltaan helpottaa kaksoistutkinto-opintoja,

joissa liikutaan useamman jäsenmaan välillä. On huomattava, että kaksoistutkinto-ohjelmissa päätös liikkumisesta tiettyyn maahan voi tapahtua opintojen jo alettua. Lakiuudistuksessa (21 §) mainittu ilmoitusvelvollisuus Suomeen tulosta voidaan näin tehdä vasta kun aiottu liikkuminen Suomeen on tiedossa ja henkilö saanut oleskeluluvan 1. maassa. Kaavailtu ilmoitusvelvollisuus (22 §) koetaan raskaaksi ja vaatii samanlaista todistelua kuin henkilön hakiessa oleskelulupaa, mitä ei voida pitää toivottavana. Lisäksi on huomattava, että Maahanmuuttovirastolla on ilmoituksen käsiteltyään kuitenkin (23§) mahdollisuus myös kieltää maahantulo ja/tai poistaa maahan jo saapunut.

Oleskelulupia koskeva päätöksenteko

Esityksen mukaisesti (29§), Maahanmuuttoviraston olisi tehtävä kirjallinen ja perusteltu päätös oleskelulupahakemukseen ja se olisi annettava tiedoksi hakijalle 90 päivän kuluessa siitä, kun hakija on esittänyt täydellisen hakemuksen. Määräaika koskisi kaikkia tämän lain nojalla tehtäviä päätöksiä. Ajan kulumisen alkaisi siitä, kun hakija on esittänyt asianmukaisesti täytetyn hakemuksen, joka sisältää kaikki hakemuksen ratkaisemiseksi vaadittavat selvitykset. Aalto-yliopisto pitää esitystä käsittelyn määräajan lisäämisestä myönteisenä, mutta nostaa esiin, että takarajan selkeyttämiseksi hakijan tulisi saada tieto koska hänen hakemuksensa on ns. täydellinen, sillä mahdollinen hiljaisuus (hakija ei ole saanut täydennyspyyntöä) jättää hakijan epätietoiseksi tilanteesta. Myös laillisuusvalvonnan kannalta oltava selvää miten aika lasketaan.

Huomiot vastaanottosopimukseen

Esityksen mukaan, vastaanottosopimus tehdään ennen kuin työsopimus on tehty eli se on ikään kuin työsuhdetta ennakoiva sopimus. Aalto-yliopisto toteaa, että vastaanottosopimuksen juridinen merkitys suhteessa työsopimukseen on näin epäselvä. Työsuhteen näkökulmasta ensisijainen sopimus on nimenomaan työsopimus, ei vastaanottosopimus. Akateemisten vierailijoiden osalta (apurahatutkijat) vastaanottosopimus täydentää henkilön kanssa tehtävää vierailijasopimusta.

Työsuhteeseen rekrytoinnit tapahtuvat pääosin kilpailullisten hakujen kautta / tai poikkeuksellisesti kutsumenettelyllä. Esityksen perusteella jää epäselväksi, onko tarkoituksena, että vastaanottosopimus tulee tehdä niissäkin tilanteissa, joissa kolmannen maan kansalaista ollaan rekrytoimassa akateemisen urajärjestelmän mukaiseen opetus-/tutkimustehtävään, jossa ei olla rekrytoimassa mihinkään yksittäiseen tutkimushankkeeseen vaan tietyille tieteen / taiteen alalle.

Nykyisellään kolmansista maista tulijat voivat käynnistää oleskelulupaprosessinsa yliopiston lähettämällä kutsukirjeellä, jossa on Maahanmuuttoviraston kanssa yhdessä katsottu sisällöllisesti olevan kaikki tarpeellinen lupaprosessin käynnistämistä varten. Työsopimus tehdään

pääsääntöisesti vasta kun henkilö on Suomessa. Aalto-yliopisto esittää, että jatkossa tuota yliopistoissa yleisemminkin käytössä olevan kutsua voitaisiin eri toimijoiden yhteistyönä muokata siten, että se sisältäisi kutsujan täyttämät direktiivin määrittelemät pakolliset tiedot riittävällä tasolla ja kutsujan allekirjoituksen, ja joka kutsuttavan henkilön itsensä allekirjoituksella toimisi vastaanottositoumuksena, jonka avulla taas voisi käynnistää tutkijan oleskeluluvan hakemisen. Työsopimusprosessi säilyisi ennallaan.

Ilkka Niemelä
Rehtori
Aalto-yliopisto